

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВИКЛАДАННЯ НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ З ПСИХОЛОГІЇ ВИЩОЇ ШКОЛИ

У даній статті розглядаються питання розробки і організації навчального курсу "психологія вищої школи" для магістрів педагогічної освіти. Увага приділяється альтернативним методам практичної психологічної підготовки майбутніх вчителів вищої школи, особливо щодо розвитку їх психічних здібностей. Стаття містить авторську тематику теоретичних питань курсу, зміст практичних занять та перші результати апробації програми.

Ключові слова: психічні здібності, цілісність, багатомірність, психіка, особистість душі.

Сучасність характеризується великими змінами, у тому числі, змінами в освіті. Ці зміни породжують нові завдання, які потрібно вирішувати якнайшвидше. Одним із таких завдань є психологічна підготовка майбутніх викладачів вищих навчальних закладів. З цією метою у навчальній програмі підготовки магістрів був введений курс психологія вищої школи.

Результати аналізу підручників, навчальних програм різних університетів України засвідчили, що основному по даній дисципліні відбувається лише теоретична підготовка студентів-магістрантів. У навчальних планах і програмах різних університетів для вивчення курсу психології вищої школи відводяться семінарські години, дуже рідко практичні, лабораторні роботи взагалі не знайдено. Перелік основних тем спрямовано дисципліни спрямовано на вивчення основних напрямів реформування вищої освіти та науки у ХХІ столітті (що більше стосується політичних питань), методологію і принципи психологічних досліджень (що вивчається у курсі загальної психології на першому курсі), психологічні засади управління вузівським навчальним процесом (що є предметом прикладних тем психології управління), а також інші теми, які вивчаються у віковій, педагогічній, соціальній психології. Тобто частіше всього структура підручників, навчальних програм з психології вищої школи містить у собі синтез тем з різних галузей психології, але при цьому не має прямої спрямованості на практичну психологічну підготовку до викладацької діяльності. До того ж проходження практики магістрів починається з першого вересня і підготувати їх психологічно до цього фактично неможливо. Тому дане питання слід вважати актуальним.

Мета цієї статті розробити основні напрями саме практичної психологічної підготовки майбутніх викладачів та висвітлити напрацьований досвід з цього питання на прикладі психологічної підготовки майбутніх викладачів вищих педагогічних навчальних закладів.

Для організації і вдосконалення викладання психології вищої школи було сформовано підґрунтя, основою чого стали теоретичні ідеї та практичні дослідження вчених різних напрямків наукових галузей, які сприяють цілісному й багатомірному розвитку людини зокрема і в умовах навчання та виховання: А. Маслоу, К. Роджерс, В. Франкл, Г.О. Балл, В.В. Рибалка, Е.О. Помиткін (гуманістична психологія); А. Маслоу, С. Гроф, Р. Монро, К. Уилбер, Ч. Тарт, К. Сельченко (трансперсональна психологія); М. Ньютон (гіпнотерапія), В.Л. Леви, А.Ф. Бондаренко (психологічна допомога); Р. Ассаджолі (психосинтез); М.К. Мамардашвили (реальна філософія); К.Г. Юнг (глибинна психологія); В.Т. Славгородський (багатомірна психоенергетика); В.О. Сухомлинський, Ш.А. Амонашвили, М.П. Щетинин (гуманна педагогіка); О.Г. Гадецький (особистісне зростання); Р. Уолш (нейропсихологія); Л.Г. Пучко, В.В. Сельвестренко (неоенергетика) та ін.

Процес теоретичної і практичної психологічної підготовки магістрів було вирішено побудувати за такими принципами:

- при складанні структури і змісту навчальних занять орієнтуватися на особистісну спрямованість студентів щодо психологічної підготовки;
- для цілісної і багатомірної підготовки студентів розглядати психологічні питання на трьох рівнях: психічному (психофізіологічному), особистісному і духовному;
- спрямувати психологічну підготовку студентів на два основні напрямки: саморозвиток (зокрема розвиток психічних здібностей) і розвиток практичного досвіду, який пов'язаний із подальшою професійною діяльністю;
- замінити класичні лекції на лекції-бесіди, лекції-діалоги, лекції-консультації, лекції-візуалізації, проблемні лекції, лекції із запланованими помилками. Семінарські заняття повністю замінити на практичні;

– самостійну роботу студентів організовувати на основі пошуку і розробки ними практичних питань творчого характеру. Створити умови для самостійної роботи студентів: факультативи, або інші форми додаткових занять.

Перед остаточним складанням робочої програми було проведено анкетування і опитування студентів-магістрантів у наступній формі: "Уявіть, що ви вже є викладачем. Уявіть, що ви викладаєте певний навчальний предмет. Уявіть студентів, з якими працюєте... Які психологічні знання вам необхідні? Які практичні психологічні уміння потрібні для успішної і якісної роботи? Що вам потрібно вдосконалити у собі? Які якості необхідно напрацювати? Якого досвіду не вистачає для успішної співпраці і спілкування зі студентами? Якого досвіду не вистачало під час проходження практики? Які психологічні здібності необхідні вам для майбутньої професійної діяльності? Які питання теоретичного і практичного характеру ви хотіли б розглянути у процесі вивчення психології вищої школи? При цьому надавалися варіанти відповідей, а також необхідний матеріал для створення поля вибору.

На основі відповідей була складена навчальна і робоча програми психології вищої школи. Вони містять у собі основні питання – які обов'язково потрібні, а також ті, які є варіативними, відповідними до спрямованості студентів.

Тематику лекційних занять склали наступні:

1. Вступ до психології вищої школи (предмет, завдання, категорії психології вищої школи; методологія і принципи психологічного дослідження, етика дослідника; психіка, особистість, душа людини; уточнення психічних, особистісних і духовних понять, що стосуються освіти людини).

2. Психологічна характеристика студентського віку (психічний, особистісний, духовний розвиток людини у юнацтві та дорослості; психологічні особливості студентів стаціонару і заочного відділення; психологія особистісного і духовного розвитку: "Я", свідомість, самосвідомість, самовизначення, самореалізація, самоактуалізація).

3. Спілкування студентів і викладачів (передача інформації, взаємодія, перцепція, бар'єри, проблеми і шляхи їх вирішення, підтримка, співпраця).

4. Психологія навчання і виховання студентів (психічна, особистісна і духовна суть навчання і виховання людини, її освіти, внутрішньої свободи, відповідальності і вибору, розкриття та примноження внутрішнього досвіду у вихованні і творчості; мотивація у навчанні та вихованні; психологічна суть і основа набуття студентами навчально-професійного досвіду; вирішення невдач у навчанні студентами; психологічна суть іспиту або заліку).

5. Психологічний супровід студентів (психологічна допомога і підтримка студентів протягом їх навчання у навчальному закладі; особливості взаємодії куратора із студентами).

6. Соціально-психологічна робота із студентською групою (психологічна допомога і підтримка соціально-психологічного клімату, згуртованості, співпраці, психологічного настрою, якісного розвитку студентської групи).

7. Саморозвиток, самовдосконалення, самореалізація і творчість вчителя вищої школи (психологічна культура, психічні здібності вчителя вищої школи, духовна сутність вчителя).

Практичні заняття були побудовані за такою структурою:

1. Техніка проведення вступних занять (методика знайомства зі студентами на вступному занятті з налаштуванням на позитивну взаємодію; побудова і активізація умов довіри, поваги, почуття рівності, підтримки, любові, відповідальності, радості, цінування одне одного і визнання унікальності, честі і гідності, гарного настрою, відчуття задоволення від співпраці на заняттях).

2. Самоорганізація особистості (корекція і налаштування системи ціннісних орієнтацій; корекція ментально-емоційних станів особистості: надмірні хвилювання, або навпаки, страх, бар'єри тощо).

3. Розвиток психічних здібностей (розвиток інтуїції, емпатії, робота з підсвідомістю, релаксація, самоконтроль).

4. Психологія індивідуальної і групової роботи зі студентами (техніка ведення індивідуальної бесіди та роботи з аудиторією з використанням методів НЛП, "сонастрой", тренування упевненої поведінки (необхідних якостей)).

5. Соціально-психологічна робота з групою студентів (соціально-психологічні ігри, тренінги, психологічні вправи, спрямовані на поліпшення групового настрою, психологічного клімату, дружньої і доброзичливої атмосфери спілкування, підвищення згуртованості, почуття цінності одне одного, корекції негативних проявів у групі).

6. Психологія організації навчання (психологія винайдення і розробки альтернативних, нестандартних, нетрадиційних методів викладання навчальних дисциплін).

Таким чином, була складена навчальна і робоча програма курсу, яка орієнтована на стандарти освіти, а також орієнтована на спрямованість студентів. Заняття були організовані відповідно зазначеній тематиці, принципам і основам. Проводились як на стаціонарі, так і на заочному відділенні. Крім того, за бажанням студенти-магістранти відвідували додаткові заняття з більш поглибленого вивчення психології у клубі "Усвідомлення", що працює на основі угоди між Чернігівською Академією розвитку людини і

суспільства та кафедрою педагогіки, психології і методики технологічної освіти Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка.

Результати організації і проведення занять протягом двох навчальних семестрів.

1. Спостереження і бесіди зі студентами-магістрантами заочного відділення і стаціонару засвідчили підвищення інтересу до вивчення психології. Найчастіше причиною цього студенти називали більший акцент на практичній підготовці, розгляд питань на рівні психіки, особистості і душі людини.
2. Також спостерігалось досить різке підвищення пізнавальної активності студентів і відповідальності за свої навчальні досягнення. Серед названих причин – розгляд питань, які на даний час є актуальними для студентів і які вони здебільшого самі обрали для розгляду.
3. У порівнянні із студентами стаціонару заочники були більш зацікавлені і активні на заняттях, оскільки їх актуальні ситуації у професійній діяльності потребували вдосконалення досвіду, набуття нової інформації.
4. Особливий інтерес і активність студенти проявляли до теми розвитку психічних здібностей людини: розвиток інтуїції, робота з підсвідомістю, розвиток емпатії, перенос фокусу уваги з емоційного рівня світосприйняття на ментальний і духовний, релаксація, елементарні трансівні уміння. Це викликано відчутним дефіцитом розвитку чуттєвого досвіду в умовах сучасної освіти.
5. Досить відчутно за ефективністю і якістю відрізняються лекції у неklasичному стилі (лекції-бесіди, лекції-консультації та ін.). При їх проведенні створюються умови більш якісного співробітництва зі студентами, відбувається більш точний вибір і акцентування уваги на питаннях, які дійсно актуальні для студентів щодо їх подальшої або теперішньої професійної діяльності.
6. У 25% студентів виникло бажання вивчати психологію більш глибоко, вони почали відвідувати лекційні і практичні заняття клубу "Усвідомлення". Найчастіше метою було розширити свій світогляд, вдосконалити світосприйняття, розібратися і вирішити особисті проблеми, пізнати внутрішній світ душі.

Використані джерела

1. Видра О.Г. Психологічні здібності в аспекті цілісності людини // Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С.Костюка НАПН України. – Том VII. Екологічна психологія. Випуск 27. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2001. – С.43-50
2. Видра О.Г. Роль психологічних здібностей у професійному самовизначенні людини // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г.Шевченка Вип. 90 / Чернігівський національний педагогічний університет імені Т.Г.Шевченка; гол. ред. Носко М.О. – Чернігів, ЧНПУ, 2011. – С. 32-35

Vydra A.

METHODOLOGICAL ASPECTS OF PSYCHOLOGY TEACHING TO HIGH SCHOOL STUDENTS

The questions concerning "high school psychology" course development and organization to master students of teachers' training specialties are discussed in the article. The author pays attention to alternative methods of practical psychological preparation of future high school teachers, namely to their psychic abilities' development. The article represents topics of theoretical questions of the course, practical classes and the first approbation results of the program.

Key words: *psychic abilities, entirety, multidimensionality, psyche, personality, anima.*

Стаття надійшла до редакції 07.04.12